

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เราจะพบความสัมพันธ์ของมนุษย์² แบบคือผู้ให้และผู้รับ รูปแบบของการให้และการรับนั้นอาจจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสถานการณ์ทางสังคมของแต่ละบุคคล แต่โดยส่วนใหญ่มนุษย์ชอบที่จะเป็นฝ่ายรับมากกว่าเป็นฝ่ายให้

มนุษย์ส่วนใหญ่จึงพยายามแสวงหาเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการโดยวิธีต่างๆ จนกลายเป็นการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น หรือสังคมอื่นที่อ่อนแอกว่า ด้อยกว่า หรือมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าตน ดังที่ปรากฏในประวัติศาสตร์เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมานั้นเป็นยุคล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกต่างๆ ซึ่งมีประเทศในแถบเอเชียจำนวนมาก เช่น อินเดีย ออฟกานิสถาน พม่า เวียดนาม มาเลเซีย ศรีลังกา อินโดนีเซีย เป็นต้น ที่ตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก

ส่วนประเทศที่ไม่ตกเป็นเมืองขึ้นก็จะถูกบีบบังคับให้ยอมสยบโดยกฎหรืออำนาจทางทหารที่เหนือกว่า จนประเทศเหล่านั้นต้องสูญเสียการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายภายในประเทศตนนั้นก็เพราะว่าประเทศมหาอำนาจทั้งหลายต้องการจะแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศนั้นๆ กอบโกยความร่ำรวยกลับไปสู่ประเทศตน แต่ขณะเดียวกันกลับทิ้งความยากจนไว้แก่ประเทศอาณานิคมที่ตนเข้าไปครอบครอง¹ เช่น การที่ไทยต้องสูญเสียดินแดนบางส่วน จีนและญี่ปุ่นต้องยอมเปิดประเทศเพื่อให้ชาวต่างชาติเข้ามาค้าขายได้โดยเสรี เป็นต้น

การแสวงหาผลประโยชน์จากผู้อื่นที่ด้อยกว่าดังกล่าว ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา ระบบทุนนิยมได้ครอบคลุมไปทั่วยุโรปอย่างรวดเร็ว และยังได้แผ่เข้ามาสู่ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย² การเกิดของระบบทุนนิยมเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นในสังคมตะวันตก เช่น การเอารัดเอาเปรียบแรงงาน มีการใช้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ และผลกำไรจากการผลิต เป็นต้น

¹ ธนู แก้วโอภาส, ยุโรป 2 (กรุงเทพ ฯ : ชาติเศรษฐกิจ, 2535), หน้า 4.

² วาณี พนมยงค์-สายประดิษฐ์, บรรณาธิการ, แนวคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพ ฯ : มูลนิธิปรีดี พนมยงค์, 2535), หน้า 201 และ 209

ในที่สุดฝ่ายที่สูญเสียผลประโยชน์และถูกเอารัดเอาเปรียบ จึงเริ่มออกมาเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิในด้านต่างๆ ที่ตนเห็นว่าสูญเสียไป จนได้มีการประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในปี ค.ศ.1948 โดยสมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานเรื่องสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของมนุษย์โดยอิสระ และได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากข้อความในคำปรารภของการประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนตอนหนึ่งว่า "...และโดยเหตุที่ได้มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดของสามัญชนที่จะให้มีโลกซึ่งมนุษย์จะมีอิสระภาพในการพูด ความเชื่อ มีอิสระภาพจากความกลัว และความต้องการ...เป็นสิ่งที่จำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม..."³

หลังจากนั้นไม่นาน ขบวนการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ก็เกิดขึ้นมากมายและขยายตัวไปยังประเทศต่างๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชียอย่างรวดเร็ว เหตุผลประการหนึ่ง ที่กลุ่มเรียกร้องสิทธิยกขึ้นมาอ้างเสมอก็คือ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยกำเนิด⁴ และตามกฎหมาย จึงไม่ควรเลือกปฏิบัติต่อใครๆ⁵

จากข้อความที่ยกมา มีความคล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ของจอห์น ล็อก (John Locke :1631-1704) ที่ถือว่าสิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด จะถ่ายโอนให้คนอื่นไม่ได้โดยประการใด ๆ ทั้งสิ้น⁶ ซึ่งหากจะวิเคราะห์เรื่องสิทธิ ตามที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน น่าจะเห็นได้ว่ามีลักษณะของการเรียกร้องเอาผลประโยชน์หรืออำนาจคุ้มครองจากคนอื่นอย่างเห็นได้ชัด ดังที่ปรากฏในมาตรา 26 วรรคแรก ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิทางด้านการศึกษาเอาไว้ว่า "...บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษา การศึกษาจะเป็นสิ่งที่ให้เปล่า

³ Universal Declaration of Human Rights (1948) [Online]. Available : <http://www.udhr50.org/UDHR/udhr.HTM> [1998, December 1].

"Preamble" ...and the advent of a world in which human beings shall enjoy freedom of speech and belief and freedom from fear and want has been proclaimed as the highest aspiration of the common people, ... that human rights should be protected by the rule of law"

⁴ Ibid., Article 1 : "All human beings are born free and equal in dignity and rights. They are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of brotherhood."

⁵ Ibid., Article 7 : "All are equal before the law and are entitled without any discrimination to equal protection of the law. All are entitled to equal protection against any discrimination in violation of this Declaration and against any incitement to such discrimination."

⁶ บาเหม กอเม็ง, "ความยุติธรรมในฐานะความเท่าเทียมกันตามทัศนะของ จอห์น ล็อก", ปรัชญาและศาสนา 3 (กันยายน 2541) : 90.

โดยไม่คิดมูลค่าอย่างน้อยที่สุดในขั้นประถมศึกษาและขั้นพื้นฐาน ขั้นประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ ขั้นเทคนิค และขั้นประกอบอาชีพ เป็นการศึกษาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นโดยทั่วไป และขั้นสูงเป็นขั้นที่ทุกๆ คนชอบจะได้ศึกษาเท่าเทียมกันตามความสามารถ..."⁷

แนวคิดเรื่องสิทธิที่เรียกร้องกันอยู่ในปัจจุบัน จะพบว่าโดยแก่นแท้ก็คือการพยายามปกป้องผลประโยชน์ของตนและเรียกร้องอำนาจคุ้มครองจากผู้อื่นนั่นเอง โดยอ้างว่าทุกคนจะต้องได้อะไรที่เท่าและเหมือนๆ กัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำกัน การเรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกันเป็นแนวคิดแบบตะวันตกที่เกิดขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาของสังคมตะวันตก ต่อมาจึงได้ขยายมาสู่สังคมตะวันออก และหากวิเคราะห์ให้ลึกลงไปอีกจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องสิทธิดังกล่าวนี้ อาจจะมีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่ว่าพระเจ้าทรงสร้างโลกและมอบอำนาจทุกอย่างในโลกให้แก่มนุษย์ ดังปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลว่า "...พระเจ้าจึงทรงสร้างมนุษย์ขึ้นตามพระฉายาของพระองค์ ตามพระฉายาของพระเจ้านั้นพระองค์ทรงสร้างให้เป็นชายและหญิง พระเจ้าทรงอวยพระพรแก่มนุษย์ ตรัสแก่เขาว่า จงมีลูกดกทวีมากขึ้น จงเต็มแผ่นดิน จงมีอำนาจเพื่อแผ่นดิน จงมีอำนาจเหนือแผ่นดิน จงครอบครองฝูงปลาในทะเลและฝูงนกในอากาศ กับบรรดาสัตว์ที่เคลื่อนไหวบนแผ่นดิน..."⁸

จากข้อความในคัมภีร์ไบเบิลดังกล่าวนี้ จะพบความกลมกลืนกันอย่างมากกับแนวความคิดเรื่องสิทธิตามทัศนะของตะวันตก เพราะเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์เมื่อจะสร้างกฎเกณฑ์หรือระเบียบต่างๆ ขึ้นมาใช้ จะไม่คำนึงถึงความเชื่อทางศาสนาหรือวัฒนธรรมของตนเป็นฐาน ซึ่งในเรื่องนี้ศาสตราจารย์เสนห์ จามริก ได้แสดงทรรศนะเอาไว้ว่า "...หลักอุดมการณ์ทั้งหลายไม่ใช่สิ่งที่สถิตย์อยู่ในสูญญากาศ หากย่อมมีรากฐานเป็นมาและสัมพันธ์อยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมตามกาลและเทศะ โดยอาศัยรากฐานความเป็นมาและสภาวะแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมนี้เอง ที่เป็นหลักอุดมการณ์ได้พัฒนาขึ้นเป็นหลักการที่ใช้ประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตของสังคมนั้นๆ..."⁹

⁷ Universal Declaration of Human Rights (1948), Article 26 : "Everyone has the right to education. Education shall be free, at least in the elementary and fundamental stages. Elementary education shall be compulsory. Technical and professional education shall be made generally available and higher education shall be equally accessible to all on the basis of merit."

⁸ ปฐก. 1:27-28.

⁹ เสนห์ จามริก, "คำชี้แจง โครงการศึกษาวิจัย พัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย" ใน สิทธิมนุษยชนกับลูกจ้างในประเทศไทย (กรุงเทพฯ ๑ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 2.

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่องสิทธิที่สังคมตะวันตกต้องการให้เป็นหลักสากลปฏิบัติเหมือนกันทั้งโลกจึงมีข้อจำกัดอยู่ในตัวของมันเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะแนวคิดและวัฒนธรรมของแต่ละสังคมก็ย่อมแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศ และอุปนิสัยของคนแต่ละท้องถิ่น และเมื่อนำเอาเรื่องสิทธิที่เขียนขึ้นมาจากแนวความคิดแบบตะวันตกมาใช้กับสังคมแบบตะวันออก จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งต่าง ๆ ขึ้นมากมาย กลายเป็นว่าสังคมตะวันตกกำลังครอบงำบีบบังคับให้สังคมตะวันออกยอมรับเงื่อนไข ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์วัฒนธรรม ประเพณี และแนวความเชื่อฝ่ายเดียว ด้วยเหตุผลว่าการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ในสังคมแบบตะวันออกนั้นไม่ชอบธรรม เป็นการกดขี่สิทธิมนุษยชน และไม่มีความเป็นสากลดังสังคมที่เจริญแล้ว เพราะไม่ตรงกับมาตรฐานทางความเชื่อแบบโลกตะวันตก¹⁰

จากแนวคิดเรื่องสิทธิตามที่ปรากฏในปัญญาสาขากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชนนั้น จะเห็นว่ามีลักษณะที่มุ่งเน้นเรื่องผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลเป็นหลัก เป็นการขัดแย้งกับแนวความคิดแบบตะวันออกที่ให้ความสำคัญทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมควบคู่กันไป เมื่อพูดถึงเรื่องสิทธิส่วนบุคคลจากมุมมองของตะวันออก จึงไม่ได้หมายถึงการเรียกร้องเอาผลประโยชน์จากคนอื่น แต่จะหันกลับมามองในส่วนของตนว่าควรทำอะไรต่อคนอื่น เพื่อให้เกิดความถูกต้องชอบธรรมตามสถานภาพของแต่ละคน

เกี่ยวกับสิทธิเท่าเทียมกัน แนวคิดแบบตะวันออกจะไม่ถือว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันทุกคน เพราะมนุษย์จะมีความแตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไขแห่งกรรม¹¹ หรือเงื่อนไขบางอย่างทางสังคมซึ่งแตกต่างกันตามสถานภาพ

ดังนั้นมนุษย์จึงไม่อาจที่จะได้รับในสิ่งที่เหมือนกันได้ทุกอย่างเสมอไป เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น สังคมส่วนรวมก็ไม่อาจจะอยู่รอดได้ เนื่องจากสิ่งที่จะนำมาตอบสนองความต้องการของมนุษย์มีขอบเขตจำกัด แต่ความต้องการของมนุษย์นั้นไร้ขอบเขต ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “นตฺถิ ตณฺหาสมานนํ”¹² แม่น้ำเสมอด้วยตลหาไม่มี” อนึ่ง คุณสมบัติและความสามารถของมนุษย์ก็มีไม่เท่ากันอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ถ้าหากต้องให้ทุกคนได้รับในสิ่งที่เท่าเทียมกันทุกอย่างจริง แทนที่จะเป็นประโยชน์กลับจะกลายเป็นโทษทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและทั้งแก่สังคมมากกว่า

¹⁰ ประทุมพร วัชรเสถียร, “ถลุ่มศูนย์การค้าโลก เพียงขอดูเงาเงาเงา”, มติชนรายวัน (16 กันยายน 2544) : 2

¹¹ ม.อ. 14/580/376 ; 596/385 : “กมฺมํ สดฺเต วิภชตี ยทิตฺถํ หีนปฺปณฺณิตตาย”

¹² พ.ช. 25/28/48

เมื่อพูดถึงคำว่า “สิทธิ (Rights)” จะพบว่าในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะพระไตรปิฎก ไม่มีคำนี้ใช้โดยตรง จึงมีนักวิชาการบางกลุ่มแสดงความคิดเห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่พูดถึงเรื่องสิทธิเอาไว้เลย¹³ ดังบุญธรรม พุนทรัพย์ กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “...กฎแห่งกรรมจะช่วยให้เข้าใจได้ว่า เรื่องสิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของไม่จำเป็นสำหรับสังคมพุทธเลย... ไม่ใช่แค่เรื่องสิทธิมนุษยชนเท่านั้น เรื่องสิทธิเองพุทธศาสนาก็ไม่ได้กล่าวถึงหรือให้ความสำคัญเท่าไรนัก...”¹⁴

ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นนี้อาจจะยังไม่เป็นที่ยุติ เพราะเป็นการยึดติดอยู่ในกรอบของศัพท์ว่า “สิทธิ” มากเกินไป เราม่าจะพิจารณาในแง่ของสารัตถะที่แท้จริงกันมากกว่าว่า “สิทธิ” นั้นหมายถึงอะไรแน่ ?

แม้ว่าในพระพุทธศาสนาจะไม่มีคำว่า “สิทธิ” ใช้ในความหมายตามสังคมตะวันตกโดยตรงก็จริง แต่หากวิเคราะห์เนื้อหาคำสอนหลักๆ ที่มีกรอบแนวคิดและความมุ่งหมายแบบสิทธิ อาจจะทำให้ทราบว่ากรอบคำสอนจะมีความขัดแย้ง หรือสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด

แนวคิดในเรื่องสิทธิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา นี้ ถึงแม้จะมีผู้พยายามให้คำตอบอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร และมีความเห็นที่ค่อนข้างจะขัดแย้งกันอยู่มาก ทำให้เกิดปัญหาที่ยังค้างคาใจในกลุ่มนักวิชาการเป็นส่วนมากกว่า ในพระไตรปิฎกได้ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคลเป็นอย่างไรกันแน่

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความประสงค์อย่างยิ่งที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล จากมุมมองของพระพุทธศาสนาว่ามีลักษณะ เจาะลึก และวิธีการปฏิบัติตามสิทธิอย่างไรบ้าง ? เพื่อจะได้ทราบถึงแนวคิดหลักต่อเรื่องนี้อย่างชัดเจน ทั้งในแง่ของศัพท์บัญญัติและสารัตถะรวมถึงเจตนารมณ์ของการหยิบยกเอาประเด็นเรื่องสิทธิที่มีคนยกขึ้นมาอ้าง โดยวิธีการนำเอาแนวความคิดหลักในพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์หาคำตอบในเชิงปรัชญา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องสิทธิส่วนบุคคลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

¹³ สมภาร พรหมทา, “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา”, พุทธศาสนศึกษา 1 (มกราคม-เมษายน 2537) : 44.

¹⁴ บุญธรรม พุนทรัพย์, “มโนทัศน์เรื่องสิทธิไม่จำเป็นสำหรับพุทธศาสนา”, พุทธศาสนศึกษา 4 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2540) : 57.

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องสิทธิส่วนบุคคล ตามหลักพระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้อย่างถูกต้องในสังคม
- 1.3.2 สามารถนำไปใช้อธิบายถึงแนวคิดและขอบเขตของสิทธิในด้านอื่นๆ ได้

1.4 ขอบเขตและวิธีการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการวิจัยเกี่ยวกับแนวความคิดเรื่องสิทธิส่วนบุคคลในพระพุทธศาสนาตามกรอบของ ตะวันตก โดยยึดตามความหมายของคำว่าสิทธิ 2 ประการ คือ

1. สิทธิในความหมายที่ว่า “ผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ปัจเจกบุคคลพึงได้รับจากบุคคลอื่นหรือจากสังคม”
2. สิทธิในความหมายที่ว่า “อำนาจที่จะปฏิบัติหรือตัดสินใจกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้อย่างเสรีโดยปราศจากการขัดขวางที่ไม่ถูกต้องชอบธรรม”

ซึ่งการศึกษาวเคราะห์แนวความคิดเรื่องสิทธิส่วนบุคคลตามความหมายดังกล่าวนี้ มีขอบเขตการวิจัยภายในมิติแห่งชีวิตของมนุษย์บุคคลทั้ง 3 ด้าน คือ สิทธิทางกาย สิทธิทางวาจา และสิทธิทางใจ

1.4.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดจนเอกสารหรืองานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ วิพากษ์ และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

1.5 ทบทวนผลงานที่เกี่ยวข้อง

1). บาเหม กอเม็ง (วารสารปรัชญาและศาสนา 3, 2541) กล่าวถึงสิทธิตามธรรมชาติของจอห์น ล็อก ในบทความเรื่อง “ความยุติธรรมในฐานะความเท่าเทียมกันตามทัศนะของจอห์น ล็อก” โดยนำเสนอทัศนะเรื่องความยุติธรรมของล็อก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล โดยได้ชี้ให้เห็นว่าล็อกให้ความสำคัญเรื่องสิทธิและเสรีภาพมาก กล่าวคือยอมรับว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ตามกฎที่ธรรมชาติให้มา ซึ่งหมายถึงสิทธิในการมีชีวิตอยู่อันเป็นสิทธิประการแรกที่รองรับการได้สิทธิประการอื่นๆ มนุษย์ต้องปฏิบัติต่อชีวิตของตนเองและชีวิตของสัตว์อื่นอย่างมีศีลธรรม สิทธิในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม ทุกคนมีสิทธิในการร่วมกิจ

กรรมส่วนรวมทุกเรื่องเพื่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม และสิทธิในทรัพย์สินซึ่งเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้โดยเท่าเทียมกัน คือหมายถึงโอกาสในการครอบครอง แต่จะได้รับผลมากน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความอุตสาหะของแต่ละคน

2). บุญธรรม พูนทรัพย์ (วิทยานิพนธ์เรื่อง “ศีลธรรมกับสิทธิมนุษยชนในพุทธปรัชญาเถรวาท”, 2533) ได้ทำวิจัย โดยเปรียบเทียบระบบศีลธรรมของพระพุทธศาสนากับแนวคิดสิทธิมนุษยชนของอะแลน กีเวอร์ธ (Alan Gewirth) และสรุปว่าแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนไม่จำเป็นในทางพระพุทธศาสนาเลย เพราะพระพุทธศาสนามีระบบศีลธรรมที่ชัดเจนซึ่งเกิดขึ้นก่อนแนวคิดทางตะวันตกตั้งนาน

3). ปาริชาติ นนทกานันท์ (วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา”, 2523) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับสตรีในพระพุทธศาสนา ซึ่งงานวิจัยบางส่วนได้กล่าวถึงสิทธิระหว่างสตรีและบุรุษว่า มีสิทธิเสมอกันโดยเกณฑ์ทางธรรม เช่น สิทธิภายใต้กฎไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม สิทธิที่จะได้บรรลุมรรค สติที่รู้จะเรียนรู้ ทุกคนจึงมีความเสมอภาคกันในฐานะเป็นมนุษย์ที่ต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติดีเดียวกัน ระหว่างหญิงและชายจะแตกต่างกันก็เพียงด้านร่างกาย และอารมณ์บางอย่างเท่านั้น ส่วนด้านสติปัญญาถือว่าทั้งหญิงและชายมีความเท่าเทียมกัน แต่เนื่องจากโอกาสทางสังคมในการพัฒนาสติปัญญาแตกต่างกัน จึงทำให้ผู้หญิงผู้ชายเกิดความไม่เท่าเทียมกันขึ้น

4). พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) (มองสันติภาพผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์, 2542) เล่าถึงประวัติความเป็นมาของอารยธรรมและแนวคิดทางตะวันตกว่า ล้วนสืบเนื่องมาจากการต่อสู้ ปิบบั่น และความรุนแรงต่างๆ นานา ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองหรือทางฝ่ายศาสนจักรก็ตาม พอเข้าสู่ยุคกลางของยุโรปนั้น การล่าอาณานิคมและการเผยแพร่ศาสนาออกไปยังดินแดนส่วนอื่นๆ ของโลก ล้วนแต่อิงอาศัยกันมาโดยตลอดอย่างชัดเจน จนถึงบางครั้งเกิดสงครามศาสนา (Religious War) หรือสงครามศักดิ์สิทธิ์ (Holy War) ขึ้นหลายครั้งหลายหน และแม้ในยุโรปเอง บางยุคทั้งฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรต่างก็แย่งชิงอำนาจกันเสียเอง

เมื่อสิ้นสุดยุคมืดโลกตะวันตกก็เข้าสู่ยุคแห่งเสรีนิยม ซึ่งนำไปสู่ระบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา โดยเฉพาะการแพร่ขยายของแนวคิดลัทธิดาร์วินเชิงสังคม (Social Darwinism) ได้เป็นเหตุที่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรงต่างๆ ขึ้น รวมทั้งการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เพราะมีแนวคิดแบบลัทธิดาร์วินเชิงสังคมนี้ด้วยเหมือนกัน

ภายหลังสงครามโลก อเมริกาได้มีบทบาทและอิทธิพล จึงได้แพร่ขยายแนวคิดแบบทุนนิยมและการค้าเสรีออกไปครอบงำทั่วทุกภูมิภาคของโลก ประเทศเล็กๆ ถูกครอบงำ และเกิดการเอารัดเอาเปรียบทางการค้าจากประเทศใหญ่ๆ อย่างแบบยลขึ้น

สรุปสาระของหนังสือเล่มนี้ก็คือ อารยธรรมและแนวคิดแบบตะวันตกนั้น ถูกดักย้าให้รำลึกและตระหนักถึงเสรีภาพและการเอาตัวรอดส่วนบุคคลเป็นหลัก โดยปราศจากหลักแห่งปัญญาและเมตตาธรรมต่อผู้อื่น ดังนั้น Freedom ที่พูดถึงกันนั้นจึงเป็น Freedom ของบุคคลผู้เดียว ไม่ใช่ Freedom ที่จะชื่นชมร่วมกัน

5). วันวร จะนุ (วิทยานิพนธ์เรื่อง “มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท”, 2541) ในงานวิจัยได้กล่าวถึงความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทเอาไว้ว่า พุทธปรัชญาเถรวาทมีมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมโดยอิงอยู่บนฐานของการมีมโนทัศน์เรื่องความเปลี่ยนแปลง และการเชื่อมโยงระหว่างกันของบุคคลต่างๆ ในสังคม ทำให้มีมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมอยู่ 2 หลักคือ

1. การไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างเสมอภาคกัน
2. หลักการปฏิบัติต่อปัจเจกบุคคลในสังคมให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาตัวเอง

ผู้วิจัยได้บทสรุปว่า มโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น เป็นมโนทัศน์ที่อยู่ในส่วนหลักธรรมในชั้นสมมติสังขะ แต่เชื่อมโยงกับหลักธรรมในชั้นปรมัตถสังขะ และมีมโนทัศน์ที่เกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นก็คือ ในเรื่องสิทธิและความเสมอภาค โดยภายใต้มโนทัศน์เรื่องสิทธิและความเสมอภาคดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดมโนทัศน์เรื่องความยุติธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

ความยุติธรรมเป็นการเกี่ยวข้องกับการมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล เพราะหลักการที่ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลเพียงอย่างเดียวเป็นหลักการที่จะทำให้ไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรมได้ เนื่องจากการอยู่ร่วมกันในสังคมจะต้องมีการสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6). สมภาร พรหมทา (วารสารพุทธศาสนศึกษา, 2537) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องสิทธิตามธรรมชาติเอาไว้ในบทความเรื่อง “สิทธิในทัศนะของพุทธศาสนา” ว่ามี 2 ชนิด คือ

- 1) สิทธิตามธรรมชาติขั้นพื้นฐาน (Primary Natural Right) ได้แก่สิทธิในร่างกายและชีวิต ซึ่งเป็นสิทธิเด็ดขาดของแต่ละบุคคล จะถ่ายโอนให้ใครไม่ได้โดยประการใดๆ ทั้งสิ้น
- 2) สิทธิตามธรรมชาติขั้นรอง (Secondary Natural Right) ได้แก่สิทธิในทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ที่หามาได้โดยชีวิตร่างกาย ซึ่งสามารถถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่คนอื่นได้

ผู้เขียนบทความแสดงทัศนะว่า สิทธิทั้ง 2 อย่างดังกล่าวนั้น ใครจะล่วงละเมิดไม่ได้ถ้าหากเจ้าตัวยังไม่ละกรรมสิทธิ์ โดยเฉพาะสิทธิในชีวิตนั้นแม้เจ้าตัวยุติกรรมสิทธิ์ แต่คนอื่นก็ไม่มีสิทธิในชีวิตเขาได้เลย

7). เสน่ห์ จามริก (พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน, 2531) ได้พูดถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลในการก้าวให้พ้นจากเครื่องพันธนาการทางอรรถา และได้ชี้แจงว่ามนุษย์ส่วนใหญ่หลงติดอยู่กับอรรถา จึงไม่อาจพบอิสระเสรีภาพที่แท้จริงได้ สิ่งที่ดีขวางมิให้บรรลุถึงเสรีภาพนั้น จริงๆ แล้วไม่ใช่เครื่องจองจำหรือข้อจำกัดขวางทางสังคมและประเพณี แต่หากเป็นอรรถาและกิเลสภายในของเราเองต่างหาก

8). เอกศักดิ์ ยุทธะนันท์ (วิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประโยชน์สุขของปัจเจกบุคคล และประโยชน์สุขของสังคมในทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น สจ๊วต มิลล์”, 2528) ในงานวิจัยได้อ้างถึงแนวคิดของมิลล์ ซึ่งสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสิทธิไว้ดังนี้ คือ

สิทธิ เป็นเรื่องของความยุติธรรม และเป็นชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มของผลประโยชน์ที่สังคมจัดสรรให้กับปัจเจกบุคคลอย่างยุติธรรม แนวคิดเรื่องสิทธิเกิดจากความต้องการความปลอดภัย ซึ่งความต้องการความปลอดภัย แท้จริงก็คือการปกป้องผลประโยชน์ส่วนตนนั่นเอง เมื่อปัจเจกบุคคลไม่อาจปกป้องได้เอง จึงมีการเรียกร้องให้ผู้อื่นและสังคมช่วยปกป้องให้

ในทัศนะของมิลล์นั้นผู้วิจัยเห็นว่า สิทธิมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. สิ่งที่ปัจเจกบุคคลมีอยู่แล้วซึ่งต้องได้รับการปกป้อง
2. เป็นสิ่งที่สังคมเห็นสมควรว่าปัจเจกบุคคลควรมีหรือควรจะได้รับ

ดังนั้น บุคคลในสังคมจะมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองและประกันสิทธิ หรือผลประโยชน์ของผู้อื่นด้วย โดยมิลล์ได้แบ่งหน้าที่ของบุคคลออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. หน้าที่ที่จะไม่ล่วงละเมิดผลประโยชน์ที่บุคคลอื่นมีอยู่แล้ว หรือขัดขวางการแสวงหาผลประโยชน์ที่เขามีความสามารถจะแสวงหาได้
2. หน้าที่ในการช่วยเหลือและปกป้องผลประโยชน์ให้กับบุคคลที่มีปัญหาจนไม่อาจปกป้องผลประโยชน์ของตนที่มีอยู่ได้
3. หน้าที่ในการจัดหาและมอบให้ซึ่งผลประโยชน์ที่คนอื่นไม่มี หรือไม่อาจแสวงหาได้ด้วยตัวของเขาเอง